

VADLĪNIJAS DARBA ŅĒMĒJU
MIGRANTU ĻAUNPRĀTĪGAS
PIEŅEMŠANAS DARBĀ,
EKSPLUATĀCIJAS UN
TIRDZNIECĪBAS NOVĒRŠANAI
BALTIJAS JŪRAS REĢIONĀ

SAĪSINĀTĀ VERSIJA

ADSTRINGO

Ši ir *Vadlīniju darba ņēmēju migrantu Jaunprātīgas pieņemšanas darbā, ekspluatācijas un tirdzniecības novērsšanai Baltijas jūras reģionā* saīsinātā versija, kuru ES un Zviedru institūta finansēto ADSTRINGO projektu ietvaros izstrādājusi **Liliana Sorentino** (Liliana Sorrentino) un **Anīna Jokinena** (Anniina Jokinen). Vadlīnijas ir publiski pieejams interneta vietnē www.heuni.fi, kā arī www.cbss.org/tfthb.

„**ADSTRINGO** – cīņa pret cilvēku tirdzniecību darbaspēka ekspluatācijas nolūkā, uzlabojot partnerību, veicinot faktu konstatāciju un intensificējot organizatoriskās pieejas” ir starptautisks projekts, kuru koordinē Eiropas institūts noziegumu novēršanai un kontrolei, saistīts ar Apvienoto Nāciju Organizāciju (HEUNI). Laika posmā no 2012. līdz 2014. gadam projekts tika īstenots deviņās Baltijas jūras reģiona valstīs, un tā ietvaros tika veikta izpēte, kā arī izveidots tīkls un pilnveidotas iespējas sekmīgāk novērst cilvēku tirdzniecību darbaspēka ekspluatācijas nolūkā. Projekta sadarbības partneri ir Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrija, Tartu Universitāte Igaunijā, kā arī Baltijas jūras valstu padomes Darba grupa cīņai pret cilvēku tirdzniecību (CBSS TF-THB). CBSS TF-THB koordinēja paralēlu projektu arī Polijā un Krievijas Federācijā.

VADLĪNIJAS DARBA ŅĒMĒJU MIGRANTU ĻAUNPRĀTĪGAS PIENĒMŠANAS DARBĀ, EKSPLUATĀCIJAS UN TIRDZNICĪBAS NOVĒRŠANAI – SAĪSINĀTĀ VERSIJA

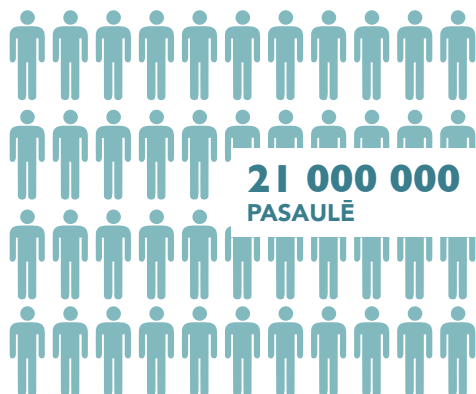
Vadlīniju saīsinātā versija ir izveidota tā, lai to būtu ērti izmantot un uz to varētu viegli atsaukties un tā kalpotu par Tšu pārskatu un kontrolsarakstu, kurā norādīts, kā pēc iespējas veiksmīgāk novērst darba ņēmēju migrantu ekspluatāciju. Vadlīniju saīsinātā versija ir paredzēta valsts amatpersonām, uzņēmumiem, Tpaši darbiekārtošanas aģentūru darbiniekiem un darba devējiem, kā arī arod- biedrībām un nevalstiskām organizācijām (NVO). Saīsinātajā versijā ietilpst Tsi izvēlumi no oriģinālās vadlīniju versijas. Padziļinātai informācijai, atsaucēm un avotiem mēs izmantojam vadlīniju oriģinālo publikāciju.

KĀPĒC IR NEPIECIEŠAMAS VADLĪNIJAS DARBA ŅĒMĒJU MIGRANTU EKSPLUATĀCIJAS NOVĒRŠANAI?

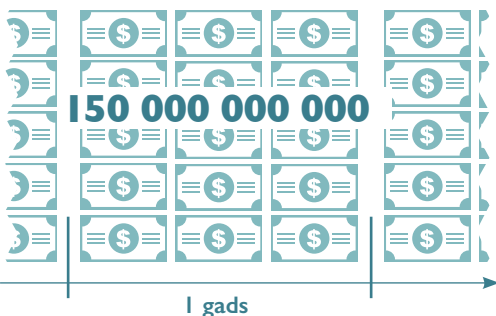
Pēdējo desmitgažu laikā lielākajā daļā pasaules valstu, ieskaitot valstis Eiropā un Baltijas jūras reģionā, darba tirgus ir pastāvīgi mainījies. Lielā konkurencē ražošanas pārstrukturēšana mazina cenas gan valstiskā, gan starptautiskā līmenī. Tas ir ietekmējis veidu, kādā mūsdienās tiek organizēts un pārvaldīts darbs. Mazkvalificētu un slikti atalgotu darbu veic arvien brīvāk pielāgojams darbaspēks, no kura lielu daļu veido darba ņēmēji migranti, kas dara tādus darbus, kurus neviens cits nevēlas darīt. Šādus darba ņēmējus var diskriminēt un citādi ekspluatēt, ieskaitot tirdzniecību piespiedu darba nolūkā.

Starptautiskie avoti liecina, ka cilvēku tirdzniecība piespiedu darba nolūkā kļūst arvien izplatītāka visā pasaulē. Cilvēki tiek ļaunprātīgi izmantoti, ekspluatēti, kā arī piespiesti veikt neapmaksātu vai ļoti slikti atalgotu darbu un/vai sniegt pakalpojumus, nesāņemot atalgojumu un dzīvojot cilvēkam necienīgos apstākļos.

Starptautiskā Darba organizācija (ILO) ir aprēķinājusi, ka **21 miljons cilvēku** visā pasaulē tiek pakļauti verdzībai līdzīgiem apstākļiem un piespiedu darbam vai cieš no cilvēku tirdzniecības; **610 000** no viņiem tiek pakļauti piespiedu darbam Eiropas Savienībā.

Saskaņā ar Starptautiskās Darba organizācijas (ILO) 2014. gadā izdoto pārskatu piespiedu darbs privātajā sektorā **gada laikā rada 150 miljardus USD** lielu nelegālo peļņu.

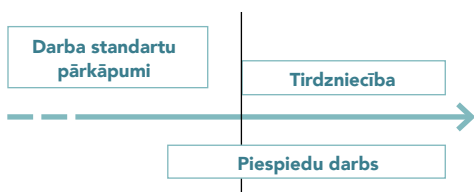
Dažādās pasaules valstīs ievāktie empiriskie dati norāda uz to, ka **pastāv būtiska saistība starp ļaunprātīgu pieņemšanu darbā, nodarbināšanu un tirdzniecību piespiedu darba nolūkā** (skat. attēlā).

Tirdzniecība, piespiedu darbs un ekspluatācija

Darba ņēmēji migranti bieži vien **maksā pārmērīgi lielas summas par pieņemšanu darbā, ceļošanu, dzīvošanu un arī tiek maldināti par darba apstākļiem**. Šādi darba ņēmēji darbā bieži tiek ekspluatēti. Tīpaši bieži tas notiek sektoros, kuros strādā zemu kvalificēti, slikti atalgoti, sezonālie, nepilna darba laika darbinieki, kuri bieži ir darba aģentūru savervēti (piemēram, uzkopšanas, būvniecības, restorānu un lauksaimniecības sektoros). **Cilvēki bieži ir spiesti strādāt vidē, kur viņi tiek ekspluatēti un pakļauti necilvēcīgiem apstākļiem**, sākot ar sliktiem sadzīves apstākļiem un ilgām slikti atalgotām darba stundām un beidzot ar cilvēku tirdzniecību.

Ekspluatācijas vide

Ļaunprātīgas pieņemšana darbā ar nolūku ekspluatēt darbiniekus un nodarbināšanas piemēri, ar kuriem Baltijas jūras reģionā nākas saskarties darba ņēmējiem migrantiem:

- vardarbība un draudi;
- pasu, identifikācijas karšu, bankas karšu, darba atļauju konfiskācija;
- mazs vai neeksistējošs atalgojums;
- parādsaistības;
- slepeni līguma noteikumi, nelegāli algas atvilkumi un pārlieku lieli aizdevumi;
- pārlieku liela samaksa par dzīvošanu, ēdienu, transportu un citām lietām;
- darbinieku brīvības un kustības kontrolēšana;
- neregulāri atvilkumi no algas par instrumentiem, obligātiem sertifikātiem utt.;
- pārmērīgi ilgas darba stundas bez samaksas par virsstundām un obligātās samaksas par darbu vakaros, naktīs un brīvdienās;
- aizliegums saņemt brīvdienas vai brīvdienu kompensāciju;
- izološana, aizliegums sazināties ar citiem, ieskaitot ģimeni;
- aizliegums apmeklēt valodu kursus;
- draudi par atlaišanu no darba, varas iestāžu informēšanu, darbinieka piespiedu nostāšanos uz dzimteni;
- draudi par nepietiekamu darba dienu/stundu piešķiršanu minimālās algas saņemšanai, lai būtu iespējams atjaunot darba atļauju;
- nelegālas samaksas pieprasīšana par pieņemšanu darbā;
- maldināšana par darba saturu, līgumiem, darba noteikumiem un darba atļaujām;
- aizliegums pievienoties arodbiedrībām;
- nedroši un neveselīgi darba un dzīvošanas apstākļi;
- aizliegums saņemt medicīnisko aprūpi.

Lai preventīvās darbības būtu **efektīvas, jānovērš tie daudzie visvieglāk pamanāmie likumu pārkāpumi**, kas bieži kalpo par pamatu cilvēku tirdzniecībai. **Vienlīdzības un darba tiesību ievērošanas veicināšana ir efektīvākais veids, kā uzlabot vispārējos darba standartus**, tādējādi uzlabojot arī visneaizsargātāko darbinieku darba apstākļus.

VADLĪNIJU MĒRĶI:

→ Veicināt atbilstošu darba apstākļu ievērošanu un aizsargāt darbinieku pamattiesības.

→ Stiprināt pastāvošo darba standartu piemērošanu, īpaši sektoros, kuros darbinieki tiek ekspluatēti un kuros strādā darba ņēmēji migranti.

→ Radīt vienlīdzīgus ētikas noteikumus darba ņēmējiem un darba devējiem.

→ Veicināt stratēģisko sadarbību starp dažādu valstu amatpersonām, uzņēmumiem, arodbiedrībām un NVO, lai novērstu ļaunprātīgu darbaspēka izmantošanu un ekspluatāciju valstiskā, reģionālā un starptautiskā līmenī.

MĒRĶA GRUPAS

→ Politikas veidotāji un lēmumu pieņēmēji Baltijas jūras reģiona valstu nodarbinātības, tieslietu, iekšlietu, sociālo lietu un ārlietu ministrijās.

→ Augstākā līmeņa privāto nodarbinātības aģentūru un to sektora apvienību vadība.

→ Uzņēmumu, kas strādā lauksaimniecības, uzkopšanas un restorānu sektoros, kā arī attiecīgo sektoru apvienību augstākā līmeņa vadība.

→ Arodbiedrību pārstāvji, īpaši no arodbiedrībām, kas darbojas lauksaimniecības, uzkopšanas, restorānu un aģentūru darba sektoros.

→ NVO pārstāvji, īpaši no NVO, kas atbild par mīgrējošo cilvēku tiesībām, sniedz viņiem nepieciešamos pakalpojumus un cīnās pret cilvēku tirdzniecību.

TERMINOLOĢIJA

Cilvēktirdzniecība/darbaspēka tirdzniecība

- *ekspluatācijas nolūkā izdarīta personu savervēšana, pārvadāšana, nodošana, slēpšana, izmitināšana vai saņemšana, lietojot vardarbību vai draudus, vai aizvešanu ar viltu vai izmantojot personas atkarību no vainīgā vai tās ievainojamības vai bezpalīdzības stāvokli, vai arī dodot vai saņemot materiāla vai citāda rakstura labumus, lai panāktu tās personas piekrišanu tirdzniecībai, no kuras ir atkarīgs cietušais. Eksploatācija ietver [...] piespiedu darbu vai pakalpojumus, verdzību vai verdzības līdzīgas formas, kalpību [...]*

Darba ņēmējs migrants - *jebkura persona, kura veic, veiks vai ir veikusi darbu vai cita veida atalgotu darbību valstī, kurā šai personai nav pilsoņa statusa.*

Piespiedu darbs - *jebkurš darbs vai pakalpojums, kas, draudot ar sodu, tiek kategoriski pieprasīts no personas un uz kuru persona nav brīvprātīgi pieteikusies.*

PAMATPRINCIPI UN STANDARTI:

1. Vienmēr jāpiemēro uz cilvēktiesībām balstīta pieeja.

2. Valsts amatpersonām jānīkojas ar pienācīgu rūpību, cienot, aizsargājot un īstenojot cilvēktiesības, turklāt amatpersonas ir atbildīgas par cilvēku tirdzniecības novēršanu, cilvēku tirgotāju darbības izmeklēšanu un viņu sodīšanu, palīdzības sniegšanu tirdzniecībā cietušām personām un viņu aizsardzību.

3. Pret visiem darba ņēmējiem jāizturas vienādi, nepieļaujot diskrimināciju.

4. Visus darba ņēmējus migrantus aizsargā darba tiesības.

5. Uzņēmumi, ieskaitot privātās nodarbinātības aģentūras, ir atbildīgi par pienācīgu cilvēktiesību ievērošanu.

VADLĪNIJU ČETRAS GALVENĀS SADAĻAS:

Vadlīnijas valsts amatpersonām:

Ļaunprātīgas pieņemšanas darbā un izmantošanas ekspluatācijas nolūkā novēršanai

Vadlīnijas uzņēmumiem:

Pienācīgu pārbaūžu veikšana ļaunprātīgas izmantošanas un ekspluatācijas novēršanai

Vadlīnijas valsts amatpersonām, uzņēmumiem, arodbiedrībām un pilsoniskajai sabiedrībai: Spēku apvienošana darba ņēmēju migrantu tiesību aizsardzībai

Daudznozaru sadarbība un koordinācija
starptautiskā līmenī

VADLĪNIJAS VALSTS AMATPERSONĀM: ĻAUNPRĀTĪGAS PIENĒMŠANAS DARBĀ UN IZMANTOŠANAS EKSPLUATĀCIJAS NOLŪKĀ NOVĒRŠANAI

VALSTS AMATPERSONU PIENĀKUMI:

→ Regulēt darbā iekārtotāju rīcību, piemēram, privāto nodarbinātības aģentūru darbību.

Ieviest tiesību aktus, kas regulē privāto nodarbinātības aģentūru un neoficiālo darba piedāvātāju darbību, ieviešot licencēšanas vai reģistrācijas sistēmu un nozīmējot par to atbildīgu iestādi.

→ Panākt, lai darba ņēmējiem netiktu pieprasīta samaksa par iekārtošanu darbā.

Valsts amatpersonām vajadzētu ieviest tiesību normas, kas nodrošinātu kārtību, kas nepieļauj pieprasīt no darba ņēmējiem migrantiem nekādu tiešu vai netiešu samaksu par iekārtošanu darbā.

→ Ieviest efektīvas un izsvērtas sankcijas, lai novērstu ekspluatāciju sekmējošu ļaunprātīgu nodarbināšanu.

Izveidot brīdinājumu un sodu sistēmu privātajām nodarbinātības aģentūrām (PNA), kas veic ekspluatējošas darbības, neievēro licencēšanas/reģistrācijas prasības un darba standartus. Atkarībā no pārkāpuma (-u) nopietnības varētu piemērot šādus sodus:

- licences/reģistrācijas atsaukšanu;
- PNA licences/reģistrācijas atcelšanu uz noteiktu laiku;
- pārkāpumu veikušās PNA nosaukuma un adreses publicēšanu;
- Tslaičīgu vai pastāvīgu aizliegumu veikt uzņēmējdarbību;
- naudas sodu;
- aizliegumu piedalīties publisko iepirkumu konkursos un/vai saņemt valdības izsniegtus aizdevumus vai subvīdijas.

→ Uzskatīt negodīgu pieņemšanu darbā par īpašu pārkāpumu.

→ Nodrošināt juridisko personu atbildību par cilvēku tirdzniecību.

→ Ieviest un pārraudzīt standartus, kas regulē pieņemšanu darbā un nodarbināšanu, lai mazinātu darbinieku ļaunprātīgu izmantošanu un ekspluatāciju.

- Imigrācijas kontroles vietā par prioritāti izvirzīt darba ņēmēju migrantu tiesību aizsardzību.
- Ieviest pasākumus personu stāvokļa pārraudzīšanai pirms izbraukšanas no valsts un pēc atgriešanās, lai varētu identificēt ļaunprātīgu izmantošanu.
- Pastiprināt darba inspektoratu lomu un uzlabot kompetenci, kā arī veikt ieguldījumu galveno amatpersonu izglītībā un rīcības jēgas palielināšanā.

→ Palielināt pārbaudu skaitu un pastiprināt uzraudzību sektoros, kuros ir novērojama darbinieku ekspluatācija.

→ Pieprasīt, lai uzņēmumi rīkotos saskaņā ar korporatīvo atbildību – cienītu cilvēktiesības.

Stiprināt uzņēmumu paškontroli saistībā ar ētiskajām normām, kas nosaka atbilstošu cilvēku pieņemšanu darbā saskaņā ar ANO uzņēmējdarbības un cilvēktiesību pamatprincipiem.

→ Veicināt caurskatāmību.

Skaidri atbildības un atskaitītāšanās noteikumi darba piedāvātājiem un darba devējiem, ieskaitot piegādes ķēdes.

Pieņemt tiesību aktus, kas pieprasa ekspluatācijai pakļautos sektoros strādājošiem uzņēmumiem sniegt informāciju par saviem darbaspēka ieguves avotiem, kā arī par Starptautiskās Darba organizācijas darba standartu ievērošanu.

Pilnveidot noteikumus saistībā ar korporatīvo atbildību par kolektīvajiem tīgumiem un/vai minimālajām algām un darba standartiem pakalpojumu un preču piegādes ķēdēs.

→ Ieviest revīzijas pakalpojumu sniegšanas firmu regulatīvo uzraudzību.

Palielināt caurskatāmību un atbildību revīzijas pakalpojumu industrijā, kā arī tās dalībnieku veiktajā darbā, veicot revīzijas piegādes ķēžu uzņēmumos. Radīt mehānismus, kas regulē revīzijas firmu sniegto informāciju tiesībsargājošām iestādēm par pazīmēm un aizdomām darbinieku ekspluatācijā un tirdzniecībā piespiedu darba nolūkā.

Jaunā ES Direktīva par publisko iepirkumu nosaka, ka tīgumslēdzēja iestādes var ieviest sociālo klauzulu, lai nodrošinātu atbilstību nacionālām, Eiropas un starptautiskām prasībām vides, sociālo un darba tiesību jomā. Šie jaunie kritēriji attiecas uz visu iepirkuma procesu, ieskaitot tīgumslēdzēja tiesību piešķiršanu un neatbilstošu kandidātu izslēgšanu. Direktīvas izslēgšanas kritērijos ietilpst visi komersanti, kas ir tikusi tiesāti par bērnu nodarbināšanu un cilvēku tirdzniecību. Jaunā Direktīva arī paredz, ka valsts iestādes var izslēgt nepamatoti lētus piedāvājumus: „būvdarbu, piegāžu vai pakalpojumu piedāvājums, kas šķiet nepamatoti lēti, iespējams, balstās uz tehniski, ekonomiski vai juridiski kļūdainiem pieņēmumiem vai praksi.” Direktīva mudina valsts iestādes veikt stingru sociālo un darba tiesību prasību ieviešanas uzraudzību. Direktīvā ir iekļauti arī **stingrāki noteikumi apakšuzņēmējiem**, lai nodrošinātu **caurskatāmību apakšuzņēmēju ķēdē**, palielinot **galvenā darbusņēmēja atbildību**.

ĒTISKU PUBLISKĀ IEPIRKUMA PASĀKUMU VEICINĀŠANA, LAI NOVĒRSTU DARBA ŅĒMĒJU MIGRANTU EKSPLUATĀCIJU UN TIRDZNICĪBU.

Lielākajā daļā valstu sabiedriskais sektors ir lielākais preču un pakalpojumu patērētājs, tātad uz to gulstas liela atbildība. Valsts iestādēm un organizācijām valsts un vietēja līmenī nevajadzētu nekādi veicināt darbinieku ekspluatāciju un ļaunprātīgu izmantošanu. Tām vajadzētu rādīt ētiski atbildīgas rīcības piemēru, kā arī pieprasīt no saviem partneriem tādu pašu rīcību. Tādējādi vajadzētu ieviest **augstas sociālās un ētiskās prasības**, kurām būtu **nozīmīga loma publisko iepirkumu kritērijos**, turklāt **cenu apsvēršanai nevajadzētu būt noteicošajai**.

VALSTS AMATPERSONU PIENĀKUMI:

→ **Nodrošināt, lai, iegādājoties preces un maksājot par darbu un pakalpojumiem, visām sabiedriskā sektora organizācijām**, ieskaitot uzņēmumus, kurus pārvalda, kontrolē un atbalsta valsts, ir izstrādātas **attiecīgas pārbaudes procedūras**, lai garantētu cilvēktiesību ievērošanu attiecīgajā darbības laukā.

→ **Apsvērt ētisku iepirkumu vadlīniju izstrādi, kurās sabiedriskā sektora organizācijas varētu izmantot publiskā iepirkuma konkursos starptautiskā, valstiskā vai vietējā līmenī.**

Līgumslēdzēja iestādes varētu pieprasīt saviem darbiniekiem:

- **ievērot cilvēktiesības un rīkoties saskaņā ar nacionālām un starptautiskām prasībām**, kas noteiktas darba, sociālajās, vienlīdzības un nediskriminēšanas tiesībās;
- demonstrēt **stingru apņemšanos un ieviest atbilstošas procedūras ekspluatācijas**, kā arī piespiedu darba un cilvēku tirdzniecības **aizliegšanai**;
- **sniegt pierādījumus par regulāru darbinieku algu izmaksu saskaņā ar sektora kolektīvo līgumu** vai citu minimālās algas standartu, kā arī par darbību saskaņā ar arodveselības un drošības prasībām un sociālo apdrošināšanu;
- ievērot **ētikas standartus, pieņemot darbā darba ņēmējus migrantus** (piemēram, Dakas principus migrēšanai ar cieņu);
- savos **apakšlīgumos** par preču piegādi un pakalpojumu

mu sniegšanu iekļaut nosacījumus, kas **liek visiem ķēdē esošajiem apakšuzņēmējiem ievērot sektora nacionālo minimālo algu vai kolektīvo līgumu** saistībā ar darba noteikumiem un apstākļiem;

- veikt **savas darbības pienācīgu pārbaudi, ieskaitot darbību attiecībā uz saviem piegādes ķēdes partneriem, lai noteiktu, novērstu un mazinātu riskus** saistībā ar negatīvu ietekmi uz cilvēktiesībām, ieskaitot **ekspluatāciju**. Veicot darbības pienācīgu pārbaudi, uzņēmumiem vajadzētu nodrošināt, lai tie un to partneri nenodarbotos ar turpmāk minētajām darbībām, piemēram, darbinieka identifikācijas vai cita veida dokumenta konfiskāciju, naudas iekasēšanu par pieņemšanu darbā, nesamērīgi lielu izmaksu pieprasīšanu par uzturēšanu, dzīvesvietas piešķiršanu un transportēšanu;
- ziņot, ka, identificējot ļaunprātīgu rīcību savā vai savu apakšuzņēmēju darbībā, ir tikuši veikti visi pienācīgie soļi, lai novērstu turpmākus pārkāpumus savā piegādes ķēdē, sniegtu **atbildību par ļaunprātīgo rīcību**, kā arī nepieciešamības gadījumā attiecīgas lietas nodotu varas iestādēm;
- ziņot par **mēģinājumiem novērst ekspluatāciju un cilvēku tirdzniecību** savā darbībā un savā piegādes ķēdē;
- veikt **neatkarīgu sociālo revīziju, lai sniegtu pierādījumus** par darbību saskaņā ar cilvēktiesību standartiem, kā arī sociālajām, darba un vienlīdzības tiesībām.

Valstu iepirkuma politikā vajadzētu būt šādiem izslēgšanas kritērijiem:

- komersantu, kas ir atradušies kādā kriminālā organizācijā vai bijuši sodīti par bērnu nodarbināšanu, piespiedu darbu, cilvēku tirdzniecību, korupciju, krāpšanu, viltus pieņemšanu darbā, identifikācijas vai cita veida dokumentu konfiskāciju, nodokļu vai sociālo iemaksu nemaksāšanu, izslēgšana no dalības konkursā;
- "nepamatoti lēti" piedāvājumu, kas radušies no sociālo un darba tiesību neievērošanas vai ļaunprātīgas rīcības, izslēgšana.

Pierādījumi par nopietniem ekspluatācijas riskiem, īpaši konkrētos ekonomiskajos sektoros, kā arī tirdzniecības pārkāpuma nopietnība valstij sniedz pietiekami daudz iemeslu, lai pieprasītu uzņēmumiem sniegt īpašu pārskatu par saviem mēģinājumiem novērst ekspluatāciju un cilvēku tirdzniecību.

VADLĪNIJAS UZŅĒMUMIEM: PIENĀCTĪGU PĀRBAUŽU VEIKŠANA, LAI NOVĒRSTU DARBA ŅĒMĒJU MIGRANTU ĻAUNPRĀTĪGU PIENĒMŠANU DARBĀ EKSPLUATĀCIJAS NOLŪKĀ UN EKSPLUATĀCIJU

Uzņēmumiem jāparāda, ka tie veic pienācīgas darbības, lai „identificētu, novērstu un mazinātu savu ietekmi uz cilvēktiesībām un izskaidrotu savu rīcību šīs ietekmes mazināšanā”. Konkrētāk, privātas nodarbinātības aģentūras un citi uzņēmumi, kas pieņem darbā un nodarbina migrējošos darba ņēmējus, īpaši sektoros, kuros Baltijas jūras reģionā ir novērojama ekspluatācija, tiek mudināti:

- **vairot zināšanas par darba ņēmēju migrantu ļaunprātīgas izmantošanas, ekspluatācijas un tirdzniecības piespiedu darba nolūkā riskiem;**
- **novērst tirdzniecību piespiedu darba nolūkā, ļaunprātīgu izmantošanu un ekspluatāciju savā uzņēmējdarbībā, ieskaitot savu piegādes ķēdi;**
- **izveidot sūdzību mehānismus darbības līmenī, lai varētu reaģēt uz darba ņēmēju migrantu ļaunprātīgu izmantošanu darbā, kā arī padarīt šos mehānismus brīvi, droši un konfidenciali pieejamus darba ņēmējiem migrantiem, lai viņi varētu izprast attiecīgo procesu, nebaidītos iesniegt sūdzību un būtu pārliecināti par efektīvas un laicīgas atbildes saņemšanu;**
- **izveidot neatkarīgus uzraudzības, pārbaudes un sertifikācijas mehānismus, lai dokumentētu rīcības kodeksu vai pašizstrādātu ētikas standartu ieviešanu un darbību saskaņā ar tiem, kā arī, rodoties aizdomām par ekspluatāciju, attiecīgos datus sniegtu tiesībsargājošām iestādēm.**

“Uzņēmumiem vajadzētu ne tikai cīnīt cilvēktiesības, bet arī zināt un parādīt, kā tie nodrošina to ievērošanu savā darbībā.”

UZŅĒMUMA PAŠKONTROLES ĒTIKAS STANDARTU IZSTRĀDE DARBA ŅĒMĒJU MIGRANTU PIEŅĒMŠANAI DARBĀ UN NODARBINĀŠANAI

→ Izstrādājiet skaidri saprotamu politiku darbinieku pieņemšanai darbā un pārliecinieties, ka **ne privātā nodarbinātības aģentūra, ne tās pārstāvji vai darba devēji nepieprasa no darba meklētājiem samaksu par pieņemšanu un iekārtošanu darbā**. Par šāda veida samaksas noteikšanu ir atbildīgs topošais darba devējs.

→ Izstrādājiet **sistēmu, kas ļaus pārbaudīt, uzrādīt un dokumentēt faktus**, kas liecina, ka samaksa par pieņemšanu darbā nav tieši vai netieši saņemta no darba ņēmējiem, izmantojot atvilkumus no algas, pabalstiem vai ar cita veida maksājumiem, vai arī mainot darba noteikumus.

→ **Ievērojiet darba meklētāju un darbinieku privātumu**, apstrādājot viņu personīgos datus.

→ **Aizliedziet** privātajai nodarbinātības aģentūrai un/vai tās pārstāvjiem un/vai darba devējiem **paturēt darbinieka pasi vai cita veida identifikācijas dokumentu, kā arī autovadītāja apliecību vai bankas karti**.

→ **Pārbaudiet** uzņēmuma **reputāciju un spēju samaksāt algas**.

→ Nodrošiniet, ka darba **līgums** darbiniekam tiek izsniegts **rakstiskā** formā un saprotamā valodā; pirms darba uzsākšanas darbiniekam vajadzētu būt pieejamai līguma kopijai.

→ Nodrošiniet, ka **līgumā ir iekļauta** informācija par **algas līmeni, samaksas veidu, darba stundām, virsstundām, brīvdienu skaitu, kompensācijām un prēmijām**, ja tādas ir paredzētas, **darba apstākļu drošību, atbildību par aroveselību un drošību, apdrošināšanu un sūdzību mehānismu pieejamību**.

→ Nodrošiniet, ka darbinieks var lauzt darba līgumu jebkurā laikā, sniedzot **pamatotu paziņojumu, par to nesāņemot sodu**, piemēram, algas neizmaksāšanu vai prasību samaksāt par pirms termiņa darba attiecību izbeigšanu.

→ Nodrošiniet, ka process, kura laikā darbinieks tiek pieņemts darbā, kā arī darba ņēmēju migrantu darba līgums ir saskaņots, ņemot vērā **vienādas attieksmes un iespēju principu**, neskatoties uz to, vai attiecīgā situācija ir likumīga vai nelikumīga.

→ Nodrošiniet, ka darbiniekiem, kurus darbā pieņem un/vai nodarbina privātā nodarbinātības aģentūra, ir tiesības uz **biedrošanās brīvību** un sarunām **par darba kopīguma slēgšanu**.

→ **Apmāciet vidējā līmeņa vadību** un atbildīgos par personālu, lai viņi varētu identificēt apsūdzētas trešo pušu ekspluatācijas un tirdzniecības pazīmes.

→ Veiciet **negaidītas darba devēju pārbaudes** pēc darbinieku iekārtošanās darbā, lai pārliecinātos, vai viņi netiek ļaunprātīgi izmantoti.

VEICINIET UZŅĒMUMU SAVSTARPĒJO PAŠKONTROLI, LAI NOVĒRSTU ĻAUNPRĀTĪGU IZTURĒŠANOS UN EKSPLUATĀCIJU DARBAVIETĀ UN DARBASPĒKA PIEGĀDES ĶĒDĒ.

UZŅĒMUMA PIENĀKUMI:

→ **Rūpīgi pārbaudīt savus apakšuzņēmējus un partnerus**, ar kuriem kopā darbā tiek pieņemti darba ņēmēji migranti. Pārbaudei vajadzētu pierādīt, ka partneri neveic ļaunprātīgu vai krāpniecisku darbību un no darba meklētājiem nepieprasa samaksu par pieņemšanu darbā.

→ **Ievērot darba standartus** un netraucēt darbiniekiem **pievienoties apvienībām**.

→ Izstrādāt **īpašu politiku, lai novērstu cilvēku tirdzniecības riskus savā piegādes ķēdē**. Lai mazinātu darbaspēka ekspluatācijas riskus, uzņēmumiem vajadzētu darbaspēka piesaistei izmantot tikai uzticamus un licencētus partnerus.

→ Apsvērt iespēju līgumos ar uzņēmumiem savā piegādes ķēdē ieviest noteikumus, kas nosaka **līguma izbeigšanu gadījumā, ja tiek konstatēta darbinieku ļaunprātīga izmantošana un ekspluatācija**.

SPĒKU APVIENOŠANA DARBA ŅĒMĒJU MIGRANTU TIESĪBU AIZSARDZĪBAI: VADLĪNIJAS VALSTS AMATPERSONĀM, UZŅĒMUMIEM, ARODBIEDRĪBĀM UN PILSONISKAJAI SABIEDRĪBAI

DAKAS PRINCIPI MIGRĒŠANAI AR CIENU

Dakas principi migrēšanai ar cieņu sniedz ļoti **laibus standartus** darba ņēmēju migrantu **ētiskai pieņemšanai darbā**. Tie ir **principi, kurus vajadzētu ņemt vērā apzinīgiem darba piedāvātājiem un darba devējiem, kas strādā ar darba ņēmējiem migrantiem**. Dakas principus pēc vairākām konsultācijām ar ieinteresētajām pusēm sagatavojis Cilvēktiesību un uzņēmējdarbības institūts.

Dakas principos ietverti divi pamatprincipi saistībā ar nediskriminēšanu un līdzvērtīgu aizsardzību saskaņā ar darba tiesībām, turklāt tajos ir minēti šādi desmit standarti:

1. samaksas neieturēšana no darba ņēmējiem migrantiem;
2. darba līgumu skaidrība un caurskatāmība;
3. iekļaušanas politika un procedūras;
4. pasu un ID dokumentu atdošana;
5. regulāra, tieša un laicīga algu izmaksa;
6. tiesības izmantot darbinieku pārstāvniecību;
7. droši un piemēroti darba apstākļi;
8. droši un piemēroti sadzīves apstākļi;
9. pieeja tiesiskās aizstāvības līdzekļiem;
10. iespēja mainīt darbavietu un garantēta droša atgriešanās mājās.

→ Aizsargājiet un veiciniet tiesības uz piekļuvi informācijai.

Valstīm vajadzētu ieviest tiesību normas un praktiskus mehānismus, lai darba ņēmējiem migrantiem sniegtu pilnvērtīgu, bezmaksas un saprotamu informāciju par viņu tiesībām un pienākumiem, kā arī apstākļiem saistībā ar viņu pieņemšanu darbā, uzturēšanos attiecīgajā valstī un darbu.

→ Nodrošiniet informāciju par drošas un likumīgas migrācijas iespējām izcelsmes valstī un mērķa valstī.

Izcelsmes un mērķa valstīm sadarbībā ar arodbiedrībām, NVO un uzņēmumiem vajadzētu nākt klajā ar iniciatīvām par informācijas izplatīšanu saistībā ar drošām un likumīgām migrācijas iespējām, piemēram, ar televīzijas, radio un sociālo mediju starpniecību vai attiecīgo informāciju piedāvājot izceļošanas un ieceļošanas vietās.

Institūcijām vajadzētu kopīgi mēģināt darba ņēmējiem migrantiem sniegt plašāku informāciju, kas ir nepieciešama pirms darba sākšanas, kā arī tikko pēc ierašanās attiecīgajā valstī.

→ Nodrošiniet taisnīgumu un labvēlīgus darba apstākļus, juridiski saistošus darba piedāvājumus un darba līgumus rakstiskā formā.

Darba tiesībām un/vai noteikumiem vajadzētu paredzēt, ka darba piedāvājumā darba ņēmēju migrantu pieņemšanai darbā un nodarbinašanai ir norādīta svaigākā informācija par darba sektoru, darbavietu un darba veidu, darba ilgumu, darba apstākļiem, atbildību, darba stundām, kā arī apmaksāta atvaļinājuma saņemšanas iespējām.

→ Izveidojiet darba atašeju tīklu nozīmīgākajās galamērķa valstīs.

Izcelsmes valstu amatpersonām vajadzētu apdomāt iespēju noņņkot darba atašejus nozīmīgāko galamērķa valstu konsulatās, lai nodrošinātu savu ārzemēs strādājošo pilsoņu aizsardzību un labklājību.

→ **Aizsargājiet un veiciniet darba ņēmēju migrantu tiesības uz biedrošanās brīvību un sarunām par darba kopīguma slēgšanu.**

Valsts amatpersonām vajadzētu nodrošināt darba ņēmējiem migrantiem iespēju izmantot tiesības uz biedrošanās brīvību (tiesības pievienoties arodbiedrībai vai izveidot jaunu arodbiedrību) un sarunām par darba kopīguma slēgšanu bez jebkāda veida traucēkliem un diskriminācijas neatkarīgi no viņu statusa un no tā, vai viņi ir aģentūru darbinieki vai tieši noalgoti darbinieki.

Atbalstiet darba ņēmēju migrantu apvienības, lai varētu pārraudzīt darba standartu ievērošanu.

→ **Paplašiniet darba ņēmēju migrantu aizsardzību nelikumīgās situācijās, izmantojot arodbiedrības.**

Arodbiedrībām vajadzētu vienoties par **nozīmīgākajiem kritērijiem darba ņēmēju migrantu**, kas nav to dalībnieki, **aizsardzības palielināšanai nelikumīgās situācijās** valstu amatpersonām vajadzētu **modināt un atbalstīt centienus novērst ekspluatāciju un tirdzniecību**, kā arī **aizsargāt darbinieku tiesības**, sadarbojoties ar valdības departamentiem, darbinieku organizācijām, darba devēju apvienībām, atbalsta grupām un NVO.

Amatpersonām vajadzētu **panākt, lai pilsoniskās sabiedrības dalībnieki, kas sniedz palīdzību nelikumīgiem migrantiem, netiktu sodīti.**

→ **Sniedziet darbiniekiem iespēju mainīt darba devēju ļaunprātīgas izturēšanās gadījumā, nezaudējot uzturēšanās atļauju.**

→ **Nodrošiniet konkrētus aizsardzības un palīdzības pasākumus darba ņēmējiem, kas ir ekspluatācijas vai cilvēku tirdzniecības upuri.**

Valsts amatpersonām vajadzētu izsniegt **uzturēšanās atļaujas tiem darba ņēmējiem migrantiem, kas ir cietuši no ekspluatācijas vai cilvēku tirdzniecības.**

Valsts amatpersonām vajadzētu ļaut no ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības cietušiem darba ņēmējiem migrantiem **likumīgi uzturēties attiecīgajā valstī, lai varētu pieprasīt kompensāciju** pirms tiesā tiek iztiesāta civillieta, darba strīdu izšķiršanas lieta vai krimināllieta.

Valstu amatpersonām vajadzētu nodrošināt **no cilvēku tirdzniecības cietušos darbiniekus ar tiesībām netikt sodītiem** par pārkāpumiem, ko tie ir izdarījuši laikā, kad bija pakļauti cilvēku tirdzniecībai un tika piespiesti tos izdarīt.

AIZSARGĀJIET UN VEICINIET TIESĪBAS IZMANTOT TIESISKĀS AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻUS

Saskaņā ar savu pienākumu sniegt aizsardzību valsts amatpersonām vajadzētu nodrošināt **darba ņēmējiem migrantiem, kuru tiesības un brīvības ir tikušas pārkāptas, vienlīdzīgu piekļuvi tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, lai novērstu pret viņiem izdarīto kaitējumu**, izmantojot civilprocesu, administratīvo procesu, tiesas procesu vai cita veida tiesisku darbību neatkarīgi no darba ņēmēja statusa.

→ **Izstrādājiet konfidenciālas ziņošanas iespējas par ļaunprātīgu izturēšanos un konfidenciālus sūdzību iesniegšanas mehānismus.**

Valsts amatpersonām vajadzētu izstrādāt mehānismus, kas darba ņēmējiem migrantiem, kuri ir ļaunprātīgas izturēšanās un/vai nozieguma upuri vai liecinieki, sniegtu iespēju konfidenciali **iesniegt sūdzības**, dodot priekšroku kādai neatkarīgai institūcijai (piemēram, tiesībsargam), neuztraucoties par darba zaudēšanu vai nonākšanu imigrācijas dienestā, nokļūšanu arestā vai izraidīšanu no valsts.

→ **Sniedziet juridisko palīdzību un atbalsta pakalpojumus, lai būtu iespējams saņemt tiesiskās aizsardzības līdzekļus, īpaši kompensāciju.**

Valsts amatpersonām tiesvedības laikā vajadzētu nodrošināt no ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības cietušiem darba ņēmējiem migrantiem **bezmaksas juridiskās konsultācijas un palīdzību** viņiem saprotamā valodā.

Valsts amatpersonām vajadzētu sniegt **finansiālos līdzekļus NVO un arodbiedrībām, lai būtu iespējams sniegt atbalsta pakalpojumus** no ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības cietušiem darba ņēmējiem migrantiem, lai viņi varētu efektīvi mēģināt panākt taisnīgumu.

DAUDZNOZARU SADARBĪBA UN KOORDINĀCIJA STARPTAUTISKĀ LĪMENĒ

Lai varētu novērst cilvēku tirdzniecību, jāizstrādā efektīvi mehānismi un rīcības plāns visu ieinteresēto pušu divpusējai un starptautiskai sadarbībai.

Izstrādājiet un pilnveidojiet nacionālos koordinācijas mehānismus, kas veicina sabiedriskā un privātā sektora pārstāvju sadarbību.

→ Valsts amatpersonām vajadzētu panākt, ka pastāvošajos cilvēku tirdzniecības daudznozaru koordinācijas mehānismos ir iekļauti darba inspekciju, arodbiedrību un migrantu tiesību aizstāvošo grupu pārstāvji, pārstāvji no privātajām nodarbinātības aģentūrām un darba devēju apvienībām, kā arī to nozaru pārstāvji, kas darbojas ekspluatācijai pakļautos sektoros, piemēram, lauksaimniecības, uzkopšanas vai restorānu sektoros.

Stipriniet arodbiedrību un NVO pārrobežu sadarbību.

→ Arodbiedrībām, NVO un migrantu tiesības aizstāvošām organizācijām Baltijas jūras reģionā vajadzētu stiprināt pārrobežu sadarbību starp migrantu izcelsmes un mērķa valstīm, īpaši sektoros, kuros tiek nodarbināti darba ņēmēji migranti ar zemu kvalifikāciju.

Stipriniet reģionālo pārrobežu sadarbību starp darba devēju apvienībām, privātajām nodarbinātības aģentūrām un uzņēmumiem.

→ Darba devēju apvienībām, privātajām nodarbinātības aģentūrām un uzņēmumiem vajadzētu stiprināt reģionālo sadarbību, lai, apmainoties ar informāciju, varētu novērst darba ņēmēju migrantu ekspluatāciju un tirdzniecību.

Izstrādājiet daudznozaru sadarbības mehānismus starp valstīm, no kurām migranti izbrauc un kurās iebrauc.

→ Izcelsmes un mērķa valstu amatpersonām vajadzētu izstrādāt divpusējus līgumus par pārrobežu sadarbības veicināšanu un nodrošināšanu starp darba inspekcijām, licencēšanas iestādēm, policiju, prokuroriem un tiesnešiem, lai būtu iespējams efektīvāk novērst migrējošo darba ņēmēju ļaunprātīgu izmantošanu un ekspluatāciju.

2014. gada 11. jūnijā Starptautiskā Darba organizācija pieņēma jaunu **protokolu, lai cīnītos pret mūsdienās sastopamiem piespiedu darba veidiem**. Jaunais juridiski saistošais Starptautiskās Darba organizācijas protokols par piespiedu darbu ir izveidots, lai uzlabotu piespiedu darba novēršanas, migrantu tiesību aizsardzības un kompensācijas pasākumus, kā arī, lai stiprinātu centienus izskaust mūsdienas verdzības paveidus.

Protokolu, kurš tika atbalstīts ar ieteikumu, Starptautiskajā Darba konferencē pieņēma valdību, darba devēju un darba ņēmēju pārstāvji. Tas ievada 1930. gadā pieņemto **Starptautiskās Darba organizācijas konvenciju Nr. 29** par piespiedu darbu jaunā laikmetā, lai pievērstu uzmanību cilvēku tirdzniecības problēmas risināšanas iespējām.

Šī ir *Vadlīniju darba rēķemēju migrantu ļaunprātīgas pieņemšanas darbā, ekspluatācijas un tirdzniecības novēršanai Baltijas jūras reģionā* sāsinātā versija, kuru ES un Zviedru institūta finansēto ADSTRINGO projektu ietvaros izstrādājusi **Liliana Sorentino** (Liliana Sorrentino) un **Anīna Jokinenā** (Anniina Jokinen). Vadlīnijas ir publiski pieejams interneta vietnē www.heuni.fi, kā arī www.cbss.org/tfthb

„ADSTRINGO – cīņa pret cilvēku tirdzniecību darbaspēka ekspluatācijas nolūkā, uzlabojot partnerību, veicinot faktu konstatāciju un intensificējot organizatoriskās pieejas” ir starptautisks projekts, kuru koordinē Eiropas institūts noziegumu novēršanai un kontrolei, saistīts ar Apvienoto Nāciju Organizāciju (HEUNI). Laika posmā no 2012. līdz 2014. gadam projekts tika īstenots deviņās Baltijas jūras reģiona valstīs, un tā ietvaros tika veikta izpēte, kā arī izveidots tīkls un pilnveidotas iespējas sekmīgāk novērst cilvēku tirdzniecību darbaspēka ekspluatācijas nolūkā. Projekta sadarbības partneri ir Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrija, Tartu Universitāte Igaunijā, kā arī Baltijas jūras valstu padomes Darba grupa cīņai pret cilvēku tirdzniecību (CBSSTF-THB). CBSSTF-THB koordinēja paralēlu projektu arī Polijā un Krievijas Federācijā.

